

ХОСЕ САФРА ВАЛВЕРДЕ. ПОЛІТИЧНА СИСТЕМА В ДЕСЯТИРІЧЧЯ ФРАНКО. – МАДРИД, 2005. – 515 С.: JOSE ZAFRA VALVERDE. EL SISTEMA POLITICO EN LAS DECADAS DE FRANCO. – MADRID: GRAFITE EDICIONES S.L., 2004. – 515 P.

На рубежі 1980-1990-х рр. іспанське суспільство, до того вкрай поляризоване, опанувало уроки і здійснило своєрідний відбір із наявних історичних моделей інтерпретацію власного минулого і таким чином накопичило врешті-решт сили для національного консенсусу у царині усвідомлення ролі та історичного місця франкістського режиму.

Конкретним підтвердженням цього стала поява 2004 р. фундаментальної, узагальнюючої праці іспанського науковця Хосе Сафри Валверде “Політична система в десятиріччя Франко”. Автор наголошує на тому, що працював над своїм дослідженням майже 20 років і прагнув провадити виклад матеріалу, дотримуючись трьох вимірів: ясності, відкритості та поміркованості¹.

У вступній частині монографії Хосе Сафра Валверде здійснив ідентифікацію й аргументацію відповідно до сучасного світобачення дефініцій та термінів, уточнив методологічні засади та методи з досліджуваної проблематики².

Для автора політична система – це детермінована сукупність елементів й взаємин, які проявляються і діють як схема чи модель, в яких відбувається публічне життя у всіх його найбільш важливих проявах³.

Комплекс проблем, досліджуваних у монографії, різножанровий та багатоплановий. Серед них: історичні витоки каудилізму, його принципи та особливості прояву на різних етапах розвитку режиму (каудильйо “хрестового походу”, революції, каудилізм у роки пізнього франкізму тощо); доктринальні засади Нової держави (персоналізм, солідаризм і субсидіарність, авторитаризм, свобода, служіння). Не залишилися поза увагою іспанського науковця особливості функціонування виконавчої, законодавчої і судової влади, співвідношення прерогатив центральних та провінційних органів влади. Окреме місце відведено реставрації монархії, організації та діяльності таких структур як Рада королівства та Рада регенства.

Проблемно-хронологічний принцип, застосований іспанським дослідником, дозволив йому простежити поступову, підтверджену законодавчо, демократичну трансформацію франкістської політичної системи, починаючи від триріччя громадянської війни до 1960-х рр. – періоду консолідації та лібералізації режиму.

Головна авторська парадигма монографії “Політична система в десятиріччя Франко” підтверджує концептуальний постулат, висловлений ще 1964 р. американським дослідником Хуаном Лінцем, про авторитарний характер франкізму⁴. Хосе Сафра Валверде наводить низку законодавчих актів, які надавали необмежені права Ф.Франко. Зокрема, за декретом від 29 вересня 1936 р. він був призначений керівником уряду та генералісимусом війська; закон від 30 січня 1938 р. та від 8 серпня 1939 р. надав Франко “верховну владу видавати закони загального характеру”, тобто право видавати закони без затвердження кортесами; за законом про спадковість від 26 липня 1947 р. “керівництво державою залишалося довічно за каудильйо Іспанії і Хрестового походу, генералісимусом Збройних сил доном Ф.Франко Баамонде”. Загалом варто говорити про майже королівські повноваження керівника іспанської держави. До того ж, як обґрунтовує іспанський дослідник, Франко мав право назвати свого спадкоємця. Отже, в особі іспанського генерала концентрувалася, як показує аналіз монографії Хосе Сафри Валверде, вся адміністративна, військова і політико-ідеологічна влада⁵.

Іспанський дослідник не уник такого до сьогодні дискусійного питання як наявність чи відсутність у франкістській політичній системі єдиної, ідеологічно уніфікованої, партії. Він докладно обґрунтовує той факт, що “Іспанська фаланга і ХОНС” ніколи не була державною партією, доводить, що вона відігравала підпорядковану роль упродовж першого етапу франкізму, а на початку 1950-х рр. взагалі зійшла з політичної арени Іспанії⁶.

Як засвідчує аналіз монографії Хосе Сафри Валверде, фактором принципової ваги, який підтверджує авторитарність іспанського франкістського режиму, є відсутність у ньому ідеології у традиційному розумінні цього поняття. Франкізм, за твердженням іспанського науковця, базувався на наступних ідеологічних постулатах: націоналізмі, антикомунізмі, антилібералізмі, антимаєстеві, католицизмі, порядку, ієрархії, іспанідаді, панарабізмі тощо. З усіх перерахованих ідейних принципів католицизм та націоналізм становили стрижень ідеологічної єдності франкізму⁷.

Оригінальним є тлумачення автором парадигми, проголошеної Ф.Франко, яка стосується повернення Іспанії до імперського буття. Каудильйо заявив: “Ми прагнемо до імперії, ми

стверджуємо, що історична мета Іспанії – це імперія.” Щоправда, йшлося не про військову експансію, а лише духовну. Іспанія Франко прагнула стати духовним стрижнем в іспаномовному світі і, за словами каудильйо, іспанське суспільство хоче продемонструвати духовний імперіалізм, який здатний заставити засяяти по-новому іспанізм. Це прагнення сконцентроване у гаслі відродження “Піднесися, Іспаніє!”⁸.

Чільне місце в роботі іспанського науковця відведено проблематиці витоків переходу від диктатури до демократії в Іспанії. Це тим паче актуально, оскільки серед іспаністів не припиняються дискусії довкола термінологічного визначення режиму і його окремих стадій.

Найбільш контраверсійною науковою проблемою в зарубіжній іспаністиці залишається питання спадкоємності іспанської корони та реставрації королювання династії Бурбонів. Практично у всіх розділах Хосе Сафра Валверде розмірковує над цією проблематикою, зокрема над ймовірними кандидатами на іспанський престол, боротьбою різних монархічних сил, частина яких називали себе альфонсистами і хотіли бачити королем сина Альфонсо XIII дона Хуана, графа Барселонського, а потім його внука, нинішнього короля Хуана Карлоса I; інші – карлісти – підтримували нащадків Карла Бурбонського. Автор особливо ацентує на історичній ролі монархії у постфранкістську епоху, у забезпеченні консолідації іспанської нації⁹.

Таким чином, зарубіжнн іспаністика поповнилася непересічним науковим доробком, який стане базовим у студіювання політичної системи іспанського франкістського режиму 1939-1975 рр.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Jose Zafra Valverde. El sistema politico en las decadas de Franco. – Madrid: Grafite Ediciones S.L., 2004. – p.5; 2. Ibid, p.6-10; 3. Ibid, p.5; 4. Ibid, p.13-20; 5. Ibid, p.49-98; 6. Ibid, p.201-260; 7. Ibid, p.279-306; 8. Ibid, p.43-45; 9. Ibid, p. 49-62, 411-415.

П.С. Григорчук, І.М. Романюк

ДМИТРО ПОП. ІСТОРІЯ ПІДКАРПАЦЬКОЇ РУСІ. – УЖГОРОД, 2005. – 261 С.

У дослідженні відомого на Закарпатті філолога-славіста, краєзнавця Дмитра Попа в контексті історизму показана історія Підкарпатської Русі. Оригінальним дане видання є через те, що написана автором книга закарпатським діалектом, що надає їй привабливості.

Робота актуальна, малодосліджена саме в такому аспекті про який пише автор. Дослідник показує історію Підкарпатської Русі від давнини до сьогодення. Автор характеризує тисячолітню історію краю крізь призму свого бачення подій, людей, часу. В умовах глобалізації, на думку Д. Попа, необхідно зберегти індивідуальне, неповторне зі своєю національною вдачею, культурою, мовою, минувиною. Дослідження має хронологічний порядок розміщення матеріалів. Перший розділ „Підкарпатська Русь: коли і де взялась ця назва” містить матеріали про племена, народи, історію Підкарпатського краю, появу в краї терміну „Русь”. Дослідник нагадує багато в чому маловідомі світовій громадськості сторінки історії Підкарпатської Русі в давнину, визначає внесок племен і народів, які населяли цю територію, у скарбницю європейської і української культури.

У наступному розділі „Русичі під короною Святого Стефана” зібрана історія Підкарпатського краю, починаючи з X століття і завершуючи початком XIX століття. Автор висловлює свою думку і припущення щодо Підкарпатського краю, його взаємозв’язки з Угорщиною. Дослідник цікаво описує події антигурецьких і антигабсбургських воєн 1526–1711 рр. Цікаве бачення автором життя краю в Австро-Угорській монархії XIX – початку XX століття і його вплив на землю за Карпатами.

Найбільш дискусійні проблеми поставлені автором під час опису історії Підкарпатського краю у XX столітті. Тут Д. Поп висловлює власну думку, і, скажемо, думку, яка в дечому не збігається із сучасною українською історіографією проблем краю в цей час. Сюди слід віднести історію „Підкарпатської Русі” 1938 – 1939рр., коли край входив до складу Чехословаччини. Автор вказує на непослідовність курсу Праги у її Східній провінції, що стосувалося як економіки, так і культури, ігнорування своїми зобов’язаннями, записаними у міжнародних договорах: надання краю автономії, скликання автономного Союму, представлення повноцінних повноважень губернатору, вирішення проблеми західного кордону Підкарпатської Русі.

Свою власну точку зору Д. Поп висловлює і з проблем „Карпатської України” та її лідера А. Волошина. Останнього він вважає слабким політиком з великими амбіціями, а „Карпатську Україну” „республікою одного дня”, за словами свідка і хроніста англійця Майкла Вінча. Таку ж оцінку вона